

Col·lecció de Estudis Socials "la Caixa"

Resumen del Volum 30: Infància i futur. Noves realitats, nous reptes.

Autors: Pau Marí-Klose, Marga Marí-Klose, Elizabeth Vaquera i Solveig Argeseanu Cunningham.

Aquest estudi, centrat en les condicions de vida de la població infantil a Espanya, dedica una atenció especial als contextos extraescolars de relació i sociabilitat dels infants, tant en l'àmbit familiar com en els espais de lleure. L'objecte de la recerca és analitzar l'impacte que tenen sobre la vida infantil certes transformacions socials recents de gran significació, com ara l'aparició de nous tipus de família, la incorporació massiva de la dona al mercat de treball remunerat o la consolidació progressiva de noves maneres d'entendre la maternitat i la paternitat. L'estudi aporta dades inèdites sobre les activitats i relacions dels infants de 0 a 10 anys, fins ara no gaire estudiades per les ciències socials al nostre país. Les anàlisis en què es basen els autors proporcionen algunes claus per entendre l'aparició de fenòmens que poden perjudicar el desenvolupament infantil des de ben aviat, com són ara l'obesitat, els problemes socioemocionals o la desafecció escolar. Partint de l'anàlisi de dades d'altres informes i prospeccions –del Centre d'Investigacions Sociològiques, l'INE o altres organismes nacionals i internacionals–, l'estudi explota estadísticament una enquesta, dissenyada expressament per a aquesta recerca, a la qual va respondre una mostra representativa de 2.200 pares i mares amb fills de 0 a 10 anys.

L'obra s'estructura en tres parts. La primera (capítols 1 i 2) radiografia els grans canvis socials que tenen una repercussió potencial sobre el benestar de la infància i les seves oportunitats vitals. Entre altres, es posen de manifest els aspectes següents:

- Les famílies han deixat de ser el que eren fa només uns decennis. Les actituds sobre el paper de la dona i l'home en la vida familiar i laboral, com també el valor atribuït a fills i filles, han viscut una vertiginosa transformació en les últimes dècades.
- Un percentatge considerable de dones joves es mostren refractàries a tenir fills. Motius com ara la incertesa personal, la manca de confiança en el futur, amb els problemes i preocupacions que tot plegat comporta, determinen en bona mesura l'actitud de les dones sense fills respecte a la maternitat. Entre les que ja en tenen però no volen tenir-ne més, les dades analitzades constaten que més de la meitat de les mares potencials al·leguen que la criança implica molts maldecaps, és cara o treu temps per fer altres coses importants.
- Les dificultats de la criança són una causa de freqüents situacions de tensió a la llar. En el 63% de les famílies analitzades, els entrevistats esmenten episodis de dificultat en la parella, vinculats a la manca de temps personal per relaxar-se o desconnectar; el 49% reconeix situacions de tensió provocades pel repartiment de les tasques domèstiques, i un 28% al·ludeix a tensions causades per desavinences en la cura dels fills. Les tensions sovintegen més a les llars on la implicació del pare en la cura dels fills és baixa.

- Un nombre creixent de famílies joves han perdut la reticència a deixar els fills a càrrec de cuidadors en centres d'educació infantil. El 66% dels espanyols de menys de 35 anys creuen que és preferible que els infants menors de 3 anys vagin a una llar d'infants en lloc de quedar-se a casa.

La segona part (capítols 3, 4 i 5) analitza els contextos de sociabilitat infantil, sobre la qual podem destacar els punts següents:

- El 23% de les mares de nens de menys de 5 anys reconeixen que des que va néixer el seu fill o filla han hagut de deixar la feina o els estudis, o bé s'han vist obligades a abandonar alguna activitat de formació, a causa dels problemes per trobar algú que se'n fes càrrec (enfront del 4,8% d'homes que declaren el mateix).
- L'aprovació de la Llei d'igualtat (2007), que introdueix un nou permís de paternitat (que passa a ser de quinze dies en lloc de dos), ha disparat el nombre d'homes que s'hi acullen (del 15% al 58%).
- A igualtat d'hores de dedicació als fills, les mares que treballen tendeixen a manifestar menys sentiments d'inquietud sobre la idoneïtat d'aquest temps si les seves parelles es corresponsabilitzen de tenir-ne cura.
- El 55% de les famílies amb nens de fins a 2 anys van recórrer el mes anterior a l'entrevista a l'ajuda d'algú que no viu a la llar per fer-se càrrec del petit. D'aquestes famílies, el 76% van tenir l'ajuda d'avis i àvies. Només el 21% del total de famílies declaren que l'ajuda té lloc cada dia o quasi cada dia.
- El 43,6% dels progenitors de nens de fins a 2 anys declaren que els seus fills assisteixen actualment i de manera regular a llars d'infants, centres d'educació preescolar o centres de cura d'infants. Les llars d'infants són un instrument de conciliació crucial per a famílies en què tots dos progenitors treballen fora de casa.
- L'estudi analitza la prevalença de noves modalitats d'exercici de la paternitat entre els homes, tant si s'hi aboquen corresponsablement (paternitat intensa) com si presenten un nivell d'implicació notable, però inferior al de la mare (paternitat responsable). Al voltant de la meitat dels pares d'infants de 5 a 10 anys exerceixen una paternitat intensa (6,7%) o responsable (44%).
- El 36% dels progenitors reconeixen haver clavat una bufetada als fills la setmana anterior a la consulta. A les llars en què els pares solen dedicar temps de qualitat als seus fills (basat en interaccions que promouen la seva estimulació intel·lectual), el recurs al càstig físic és menys comú. En canvi, a les famílies en què es produeixen situacions de tensió vinculades a la manca de temps o a desavinences a l'hora de tenir cura dels fills, la propensió a aquesta mena de càstigs és més elevada.
- Les famílies intensament implicades a facilitar activitats d'estimulació cognitiva a la pròpia llar poden promoure aprenentatges que afavoreixen l'èxit educatiu dels seus fills. Els nens els pares i mares dels quals solien llegir-los contes abans dels 3 anys presenten un nivell de comprensió lectora significativament més alt quan han fet 10 anys.

- La majoria dels pares que inscriuen els fills en activitats extraescolars ho fan perquè els ho demana l'infant; el 73% declaren que en la seva decisió va pesar-hi molt o bastant l'interès del fill, i només el 17% manifesten que el seu fill participa en una activitat extraescolar sense haver tingut en compte el seu possible desig.

L'última part del llibre considera la influència dels factors socials ja examinats en capítols anteriors – estructura de la llar, condicions socioeconòmiques, estils parentals o ús del temps extraescolar– sobre aspectes determinants del benestar i la salut dels petits. Se centra en tres dimensions que han estat i són objecte de l'atenció dels especialistes i d'una preocupació social més àmplia: el pes corporal, la competència socioemocional i els símptomes de desafecció escolar en infants d'edats compreses entre els 5 i els 10 anys.

- Les dades de l'enquesta dels autors indiquen que el 12% dels infants de 5 a 10 anys són obesos; el 5% pateixen obesitat mòrbida. La probabilitat que siguin obesos és, en igualtat d'altres condicions, més alta a les llars on els progenitors tenen problemes d'obesitat o sobrepès, són d'origen immigrant o tenen menys recursos educatius. A les famílies on el pare participa intensament en la cura dels fills (paternitat intensa o responsable), els infants presenten menys risc d'obesitat que a les llars on només hi està implicada la mare.
- Els pares que dediquen temps de qualitat als seus fills tenen fills menys vulnerables des del punt de vista socioemocional. En canvi, a les llars on sovintegen les situacions de tensió, és més elevada la probabilitat que el nen presenti baixos nivells de competència socioemocional.
- El 31% dels nens de 5 a 10 anys, i el 19% de les nenes, presenten problemes de concentració a l'escola; el 25% dels pares assenyalen que als seus fills no els agrada estudiar (el 15% ho afirmen de les seves filles); finalment, el 18% dels nens, enfront del 14% de les nenes, sempre segons els seus pares, tenen problemes per seguir alguna matèria o assignatura.
- Les famílies poden exercir un paper de primer ordre en la prevenció de fenòmens de desafecció escolar. Com més baix és el nivell d'implicació de les famílies, més alt és el risc de tenir aquests problemes. Els riscos de desafecció més elevats es produeixen en models familiars tradicionals (en els quals les mares assumeixen grans responsabilitats a l'hora de tenir cura dels fills, mentre que els pares s'hi manifesten poc involucrats). Hi ha també una relació positiva entre els problemes de desafecció i la freqüència de tensions a la llar.

Els resultats inviten a reflexionar sobre una etapa crítica, en la qual les experiències viscudes pels infants influeixen decisivament en la seva trajectòria vital futura. L'estudi posa de manifest la necessitat de reforçar el compromís de les famílies, els agents socials i l'Administració pública amb el benestar infantil, a fi d'establir de manera sòlida les bases d'una societat futura cohesionada i competitiva.